

Методичні підходи до оцінки дієвості управління виробничою потужністю у системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Коленда Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

У статті з'ясовано сутність виробничої потужності підприємства. Запропоновано підхід до оцінки дієвості управління виробничою потужністю підприємства, який передбачає: дослідження чинників впливу на величину виробничої потужності та ефективність її використання; оцінку ефективності використання виробничих потужностей та виявлення залежностей між показниками рівня виробничої потужності і результируючими показниками діяльності підприємства та рівнем його економічної безпеки.

Ключові слова: потужність, виробнича потужність, виробнича програма, вузьке місце, операційний процес, економічна безпека.

Коленда Н.В. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ДЕЙСТВЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ МОЩНОСТЬЮ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье определена сущность производственной мощности предприятия. Предложен подход к оценке действенности управления производственной мощностью предприятия, предусматривающий: исследование факторов влияния на значение производственной мощности и эффективность ее использования; оценку эффективности использования производственных мощностей и выявление зависимостей между показателями уровня производственной мощности и результирующими показателями деятельности предприятия и уровнем его экономической безопасности.

Ключевые слова: мощность, производственная мощность, производственная программа, узкое место, операционный процесс, экономическая безопасность.

Kolenda N.V. THE METHODOLOGICAL APPROACHES TO ESTIMATION OF EFFECTIVENESS OF THE MANAGEMENT OF PRODUCTION CAPACITY IN THE SYSTEM OF PROVIDING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

The essence of the production capacity of enterprise are considered in the article. The approach to estimation of effectiveness of the management of production capacity is proposed. The approach includes: study factors of influence on the value of production capacity and efficiency of its use; evaluation of the effectiveness employment of industrial capacity and identify dependencies between indicators of production capacity and the resulting indicators of the company and its level of economic security.

Keywords: capacity, production capacity, production program, bottlenecks, operating process, economic security.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема визначення виробничої потужності підприємства є однією з ключових у системі оперативного управління і посідає важливу позицію у широкому діапазоні управлінських рішень, пов'язаних як із діагностикою сучасного економічного стану суб'єкта господарювання, так і стратегічними напрямками майбутнього розвитку. Управління виробничою потужністю націлене на забезпечення оптимального рівня її використання, зменшення непродуктивних витрат, збільшення обсягів виробництва та зменшення трудомісткості. Досягнення цих результатів, своєю чергою, сприятиме зростанню рівня економічної безпеки підприєм-

ства, передусім, через підвищення одного з її складників – виробничого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотний внесок у дослідження економічної сутності та окремих аспектів управління виробничою потужністю підприємства зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: Р. Атаманчук, М. Вахрушина, Г. Гигельс, П. Данилов, Л. Ітін, Є. Ліберман, В. Маврищев, К. Невельська, Й. Петрович, А. Федонін, Т. Фролова, В. Хряпченков, І. Швець, Д. Штефанич, Г. Швиданенко та ін. Незважаючи на те що питання сутності, видів та управління виробничими потужностями розглядають багато науковців, проте підходів до оцінки дієвості цього процесу практично не розроблено.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є формування підходу до оцінки дієвості управління виробничою потужністю в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім необхідно зазначити, що тлумачення понять «виробнича потужність» та «економічна безпека» також є неоднозначними в науковій літературі, тому узагальнення напрацювань учених, їх критичний аналіз дали змогу сформувати авторський підхід до змістового наповнення цих понять.

Отже, виробничу потужність підприємства пропонуємо розглядати як показник виробничих можливостей підприємства, який характеризує здатність виготовляти максимально можливий обсяг продукції відповідної якості та визначеної номенклатури за одиницю часу, який відповідав би потребам ринку та забезпечував економічну ефективність за умов оптимального використання обладнання, організованості праці та використання новітніх технологій.

Економічна безпека – це стійкість підприємства до внутрішніх та зовнішніх загроз, його здатність забезпечувати реалізацію власних економічних інтересів, ефективно функціонувати та розвиватися в умовах невизначеності та наявних ризиків [1, с. 221].

Функціонування в умовах ринкових відносин, підвищення рівня інтенсифікації виробництва зумовлюють необхідність більш повного й ефективного використання виробничих потужностей. Це вимагає розроблення відповідної методики, яка б давала змогу оцінити як ефективність використання виробничої потужності, так і дієвість управління нею.

Щодо методичних підходів до оцінки дієвості управління виробничою потужністю підприємства, то аналіз наукової літератури, як уже зазначалося, показує їх практичну відсутність. Учені більше уваги акцентують на розробленні методик чи окремих показників оцінки ефективності використання виробничих потужностей, роблячи акцент на галузевій специфіці.

Отже, узагальнюючи напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців, пропонуємо власний підхід до оцінки дієвості управління виробничою потужністю підприємства. На нашу думку, він повинен компонувати в собі:

– підходи до дослідження чинників впливу на величину виробничої потужності та ефективність її використання, що характеризуватиме дієвість аналітичної роботи у процесі

управління, своєчасність, об'єктивність та повноту врахування впливу цих чинників під час прийняття управлінських рішень;

– підходи до оцінки ефективності використання виробничих потужностей як результуючого показника дієвості управління;

– підходи до виявлення залежностей між показниками рівня виробничої потужності та результуючими показниками діяльності підприємства, а також рівнем його економічної безпеки, які безпосередньо характеризуватимуть дієвість управління.

Оцінка рівня використання виробничих потужностей відіграє важливу роль у системі управління діяльністю підприємства, тому безпосередніми величинами, які характеризуватимуть дієвість управління виробничою потужністю підприємства, є показники ефективності її використання. У підручниках з економіки підприємства та планування діяльності підприємства [2–12] розглянуто низку показників щодо визначення величини виробничої потужності підприємства та ефективності її використання.

М. Романенко вважає, що найоб'єктивнішу аналітичну інформацію про рівень використання виробничих потужностей дає система показників, яка включає три групи:

– показники, які характеризують рівень освоєння проектної та використання середньорічної виробничої потужності підприємства;

– показники, які характеризують використання устаткування в часі та в потужності (коефіцієнти екстенсивної та інтенсивної завантаженості);

– показники використання устаткування та площ у вартісних і натуральних вимірниках [13, с. 47].

Л.П. Шендерівська вважає, що підходи до визначення виробничої потужності можна поділити на три групи:

– за кількістю продукції;

– за вартістю;

– за часом [14, с. 133].

Ми пропонуємо оцінку дієвості управління виробничою потужністю підприємства здійснювати на основі розрахунку таких груп показників (рис. 1):

– показників загальної величини виробничої потужності;

– загальних показників ефективності використання виробничої потужності, які включають комплексні показники, показники ефективності використання обладнання, виробничих площ;

– опосередкованих показників ефективності використання виробничої потужності, які відображають рівень освоєння потужностей працівниками та їх вплив на загальний фінансовий результат діяльності підприємства та рівень його економічної безпеки.

Отже, першочерговим етапом є визначення величини виробничої потужності підприємства. Виробничу потужність, як правило, визначають у натуральних, умовно натуральних або вартісних показниках. Вимірювання виробничої потужності в натуральних величинах доцільне тільки на вузькоспеціалізованих підприємствах, що випускають однорідну продукцію.

За широких номенклатури та асортименту продукції спорідненого призначення використовуються умовно натуральні показники. Вартісними показниками оцінюють виробничу потужність для порівняння її економічної ефективності та визначення обсягів реалізованої, товарної і валової продукції.

Загальна величина виробничої потужності ($ВП_{заг}$) може бути визначена за формулами:

$$ВП_i = \frac{\Phi PC_i \cdot N_{обл.i}}{\tau}, \quad (1)$$

$$ВП_i = \Phi PC_i \cdot N_{обл.i} \cdot \Pi_i, \quad (2)$$

де $ВП_i$ – виробнича потужність i -ї групи обладнання;

ΦPC_i – плановий фонд робочого часу одиниці i -ї групи обладнання, год.;

$N_{обл.i}$ – кількість обладнання i -ї групи;

τ – станомісткість виготовлення одиниці продукції, н.-год.;

Π_i – продуктивність i -ї групи обладнання за годину.

Балансова величина виробничої потужності відображає зміни її величини, що відбувалися протягом досліджуваного періоду, здебільшого року, під впливом різних чинників і визначається за формулою:

$$ВП_{бал} = ВП_n \pm ВП_{\Delta якісн} \pm ВП_{\Delta оф} \pm ВП_{\Delta в} - ВП_{\Delta вив}, \quad (3)$$

де $ВП_{бал}$ – величина балансової виробничої потужності підприємства;

$ВП_n$ – виробнича потужність на початок року;

$ВП_{\Delta якісн}$ – зміна виробничої потужності за рахунок інтенсивних заходів;

Показники виробничої потужності підприємства

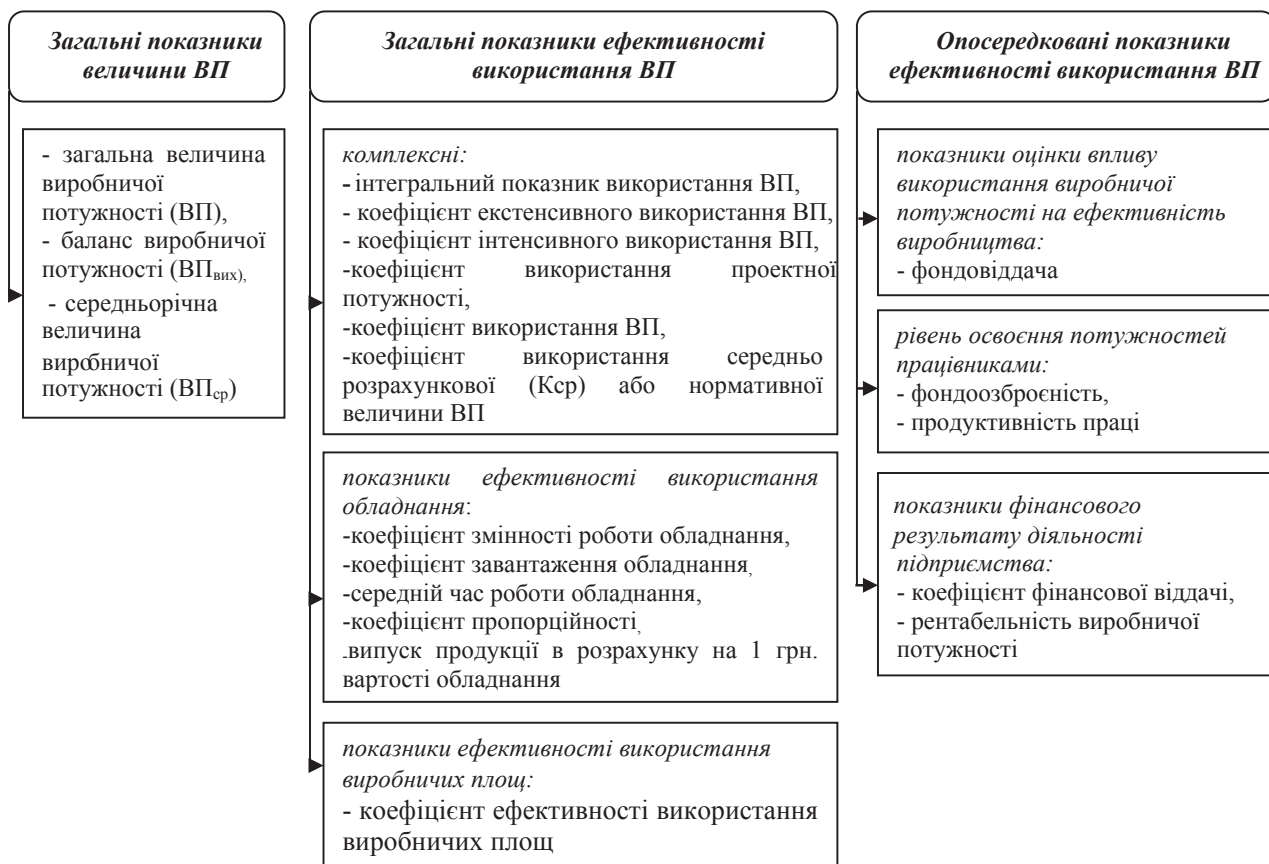

Рис. 1. Система показників оцінки використання виробничої потужності підприємства

Джерело: розроблено автором

$ВП_{\Delta OF}$ – приріст виробничої потужності за рахунок введення в експлуатацію нових об'єктів чи реконструкції наявних;

$ВП_{\Delta B}$ – зміна виробничої потужності за рахунок зміни профілю виробництва (зокрема, номенклатури й асортименту продукції);

$ВП_{\Delta BB}$ – зниження виробничої потужності за рахунок виведення з експлуатації основних фондів.

Середньорічна величина виробничої потужності обчислюється за формулою:

$$ВП_{cp} = ВП_n + ВП_{\Delta BB} \frac{t_1}{12} - ВП_{\Delta BB} \frac{t_2}{12}, \quad (4)$$

де $ВП_{cp}$ – середньорічна величина виробничої потужності;

$ВП_{\Delta BB}$ – обсяг уведених в експлуатацію нових виробничих потужностей чи розширення наявних;

t_1 – кількість повних місяців роботи введених потужностей;

t_2 – кількість повних місяців, коли виведені з експлуатації потужності не працювали.

Щодо методики розрахунку інших показників, які характеризуватимуть загальні та опосередковані показники ефективності використання виробничої потужності, то вони є загальновідомими, тому акцентувати увагу на розгляді порядку їх розрахунку в межах цього дослідження вважаємо недоцільним.

На підставі аналізу наявних наукових підходів до визначення виробничої потужності підприємства та її впливу на техніко-економічні показники діяльності підприємства, пропонуємо таке співвідношення, яке характеризуватиме дієвість управління виробничою потужністю підприємства та її вплив на рівень економічної безпеки:

$$\Delta EB \geq \Delta P \geq \Delta B \geq \Delta C \geq \Delta EBP \geq \Delta BP \geq \Delta OF \geq 1, \quad (5)$$

де ΔEB – зміна рівня економічної безпеки підприємства;

ΔP – зміна рівня прибутку підприємства;

ΔB – зміна обсягу виробництва продукції;

ΔC – зміна величини собівартості продукції;

ΔEBP – зміна рівня ефективності використання виробничої потужності підприємства;

ΔBP – зміна величини виробничої потужності підприємства;

ΔOF – зміни величини основних фондів.

Основним положенням цієї залежності є нарощення виробничої потужності, яке повинно зумовити інтенсивніше зростання обсягів виробництва порівняно з витратами, що, своєю чергою, сприятиме збільшенню рівня прибутковості діяльності підприємства та його економічної безпеки. При цьому зростання величини виробничої потужності підприємства повинно супроводжуватися швидшими темпами зростання обсягів виробництва. За недотримання цієї умови зменшується ефективність використання виробничої потужності.

Висновки з цього дослідження. Отже, розроблена методика може слугувати основою для оцінки дієвості управління виробничою потужністю підприємства та її впливу на рівень економічної безпеки.

Проведене дослідження можемо вважати таким, що містить наукову новизну, яка полягає в удосконаленні методичних підходів до оцінки виробничої потужності підприємства, які на відміну від наявних дають змогу оцінити дієвість управління та його вплив на рівень економічної безпеки. Дослідження має й прикладне значення, оскільки на основі проведеної оцінки за запропонованою методикою можна отримати інформацію, яка дасть змогу обґрунтувати та правильно встановити черговість проведення заходів щодо підвищення ефективності використання виробничої потужності, розширення «вузьких місць» і нарощення її величини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коленда Н.В. Поняття економічної безпеки підприємства / Н.В. Коленда, В.А. Чурін // Теорія і практика менеджменту : матеріали Міжн. наук.-практ. конференції (19 травня 2016 р.) / Відп. ред. проф. Л.М. Черчик. – Луцьк, 2016. – 434 с. – С. 219–221.
2. Цигиліук І.І. Аналіз ефективності використання виробничих потужностей та основних виробничих фондів у підприємницькій діяльності / І.І. Цигиліук, С.О. Кропельницька, М.М. Білий // Актуал. пробл. економіки. – 2004. – № 5. – С. 110–120.
3. Мельник Л.Г. Економіка підприємства : [учеб. пособ.] / Л.Г. Мельник. – Суми : Университетская книга, 2002. – 632 с.
4. Петрович Й.М. Економіка виробничого підприємства : [навч. посіб.] / Й.М. Петрович. – К. : Знання, 2002. – 405 с.
5. Подкропивний С.Ф. Економіка підприємства : [підручник] / С.Ф. Подкропивний ; вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.

6. Руденко А.И. Экономика предприятия : [учебник для экономических вузов] / А.И. Руденко. – Минск, 1995.
7. Склярєнко В.К. Экономика предприятия : [конспект лекцій] / В.К. Склярєнко, В.М. Прудников. – М. : ИнфаМ, 2001. – 208 с.
8. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г.М.Тарасюк, Л.І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. – 432 с.
9. Хрипач В.Я. Экономика предприятия : [учеб. пособ.] / В.Я. Хрипач. – Минск, 1997. – 351 с.
10. Шегда А.В. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / А.В. Шегда. – К. : Знання, 2005. – 431 с.
11. Планування діяльності підприємства : [опорний конспект лекцій] / Н.Г. Грядунова, О.В. Пахлова, І.В. Тісагдію, А.В. Семенькова. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2013. – 56 с.
12. Планування діяльності підприємства : [конспект лекцій] / Укл. О.Ю. Древаль. – Суми : СумДУ, 2012. – 146 с.
13. Романенко М.А. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення / М.А. Романенко // Держава і регіони. – 2010. – № 3. – С. 318–321.
14. Шендерівська Л.П. Використання виробничої потужності на поліграфічних підприємствах / Л.П. Шендерівська, О.Ю. Аладьєва // Технологія і техніка друкарства. – 2011. – Вип. 2. – С. 130–137.